

تأثیر آموزش مهارت‌های شهروندی بر تاب آوری دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کره ای

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۳۰

کد مقاله: ۴۶۱۷۷

امین هاشمی^۱، ابراهیم نجفی زاده^۲، محمد هاشمی^۳،

صدیقه هاشمی^۴، الهام مطهری نیا^۵

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تأثیر آموزش مهارت‌های شهروندی بر تاب آوری دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کره ای بود. این پژوهش یک تحقیق کمی، از تحقیقات شبه تجربی می باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان پسر مشغول به تحصیل پایه چهارم ابتدایی شهر کره ای در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. که از بین آنها به روش تصادفی خوشه ای تعداد ۶۰ نفر (۳۰ نفر گروه آزمایش و ۳۰ نفر گروه کنترل) به عنوان اعضای نمونه انتخاب گردید. این تحقیق دارای پیش آزمون و پس آزمون برای هر دو گروه آزمایش و کنترل بود به طوری که پس از اجرای پیش آزمون، آموزش مهارت‌های شهروندی بر گروه آزمایش طی ۱۵ جلسه اجرا و سپس پس آزمون برای هر دو گروه آزمایش و کنترل انجام شده است. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه استاندارد تاب آوری دیویدسون و کانر (۲۰۰۳) استفاده گردید. جهت محاسبه ی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که پایایی و روایی محتوایی پرسشنامه ها مورد تأیید قرار گرفت. برای بررسی فرضیه های پژوهش از آمار استنباطی نظیر تحلیل کوواریانس استفاده شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که آموزش مهارت‌های شهروندی بر تاب آوری دانش آموزان پسر پایه چهارم شهر کره ای تأثیر داشته است.

واژگان کلیدی: آموزش، شهروندی، تاب آوری، چهارم ابتدایی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه شیراز _ آموزگار پایه چهارم شهر کره ای (نویسنده مسئول)
amin.1911.h@gmail.com

۲- مدیر دبستان شهر کره ای، لیسانس مدیریت آموزشی

۳- کارشناسی شیمی مهندسی، آموزگار متوسطه اول شهر توجردی

۴- آموزگار پایه چهارم شهر کره ای، لیسانس آموزش ابتدایی

۵- آموزگار پایه پنجم شهر کره ای، فوق لیسانس مشاوره

۱- مقدمه

در سال های اخیر رویکرد روانشناسی مثبت گرا با توجه به استعدادها و توانمندی های انسان، به جای پرداختن به ناپهنجاری ها و اختلال ها مورد توجه روانشناسان قرار گرفته است. این رویکرد هدف نهایی خود را شناسایی موضوع ها و شیوه هایی می داند که بهزیستی و شادکامی انسان را به دنبال دارند. از این رو عواملی که موجب تطابق بیشتر آدمی به نیازها و تهدیدهای زندگی می شود، بنیادی ترین موضوع مورد پژوهش در این رویکرد است. در این میان تاب آوری جایگاه ویژه ای در حوزه های روانشناسی تحولی، روانشناسی خانواده و بهداشت روانی یافته است، به طوری که هر روز بر شمار پژوهش های مرتبط با این موضوع افزوده می شود. تاب آوری فقط پایداری در برابر آسیب یا موقعیت های خطرناک نیست، بلکه شرکت فعال و سازنده در محیط پیرامون خود است (صدری دمیرچی و همکاران، ۱۳۹۹). در واقع همان طور که ریچارد سون (۲۰۰۲) بیان کرده است، تاب آوری بیشتر از آن که یک بهبود ساده از آسیب و مصیبت باشد، رشد یا سازگاری مثبت به دنبال دوره ای از برهم خوردن تعادل حیاتی است و بر طبق نظر بونانو^۱ (۲۰۱۴) چیزی بیشتر از زنده ماندن با وضعیت تنش زا و مترادف با آسیب ناپذیری نسبت به تنش نیست. نظریه های قبلی در مورد تاب آوری بر ویژگی های مرتبط با پیامدهای مثبت در رویارویی با ناملایمات زندگی تأکید داشته اند و عوامل حفاظتی بیرونی مثل مدارس کارآمد و رابطه با بزرگسالان حمایتگر را به عنوان عوامل ارتقاءدهنده تاب آوری مؤثر دانسته اند. در حالی که نظریه های فعلی تاب آوری را موضوعی چند بعدی متشکل از متغیرهای سرشتی مانند مزاج و شخصیت همراه با مهارتهای خاص مثل حل مسأله می دانند که به افراد اجازه می دهد به خوبی با وقایع تنش زای زندگی مقابله کنند. تاب آوری، توانایی افراد در سازگاری مؤثر افراد با محیط در معرض عوامل خطر آفرین می باشد و در مورد دانش آموزان عوامل خطر آفرین شامل آن دسته شرایط و موقعیت های منفی هستند که با پیامدهای منفی و مشکلات رفتاری مرتبط می شوند (احمدی و همکاران، ۱۴۰۰)

مفهوم شهروندی اگر چه دارای یک تاریخ طولانی است اما هنوز هم مبهم و مسئله دار است. یونگ استدلال می کند که شهروندی درحقیقت مجموعه ای از ارتباطات عمده بین مردمی است که می خواهند از حالت طبیعی یعنی حالتی که زندگی به صورت منزوی، فقیرانه و حیوانی جریان دارد اجتناب ورزند. از اینرو شهروندی، نوعی قرارداد اجتماعی است که هدف اصلی آن ارتقا، رفاه و امنیت در سطح جامعه است و ضرورتاً به این امر می پردازد که افراد یک جامعه چگونه باید رفتار کنند تا به این هدف برسند. بنابراین اگر جامعه به شهروندان مفید و مؤثر نیاز دارد پس باید مطمئن شود که این شهروندان از طریق فرصتهایی برای اکتساب مهارتها، توانایی ها و اطلاعات ضروری تربیت می شوند (سلیمی، ۱۳۹۸). شهروندی مفهومی اجتماعی - سیاسی است که در سیر تحول تاریخی خود راه پرفراز و نشیبی را پیموده است. این مفهوم به مجموعه ای از انتظارات در زمینه حقوق و مسئولیتها در اجتماع است که اعضا نسبت به یکدیگر، نهادها و جامعه دارند. بنابراین، حقوق شهروندی مجموعه قواعد و قوانینی است که زمینه ساز ورود شهروندان به عرصه های مختلف اجتماعی جامعه است. از اینرو تمایلات و روابط اجتماعی افراد منطبق بر این قوانین وضع می شود. همچنین عوامل اجتماعی - فرهنگی نیز نقش مؤثری در آگاهی یا عدم آگاهی شهروندان از حقوق خود ایفا می کند.

در ایران مهرمحمدی در سال ۱۳۷۷ در تبیینی جامع، اندیشه ورزی، ژرف اندیشی، سعه صدر، عزت نفس، قانون پذیری، احساس خود ارزشمندی، تحمل اندیشه های مخالف، قانون گرایی، پرسشگری، کنجکاوی، تمایل به تفکر خلاق و واگرا در حل مسائل، توانایی و اعتماد به نفس، تمایل به رقابت سازنده، عدم تمکین به روابط مبتنی بر قدرت مستبدانه، تقویت روحیه جرأت در ابرازاندیشه را از جمله ویژگی هایی می داند که مفهوم شهروندی بر آنها مبتنی است (غلامی و مشهدی زاده، ۱۳۹۹). تحقیقات نشان داده آموزش شهروندی به دانش آموزان بر حل مساله (جهانیان و حمدی، ۱۳۹۵)، تحکیم هویت و نظام ارزشی (کشاوری و امین بیدختی، ۱۴۰۰)، مسئولیت پذیری اجتماعی (محمدزاده و سلیمان پور، ۱۳۹۹) دانش آموزان نقش دارد. با توجه به اهمیت موضوع آموزش شهروندی هدف از مطالعه حاضر تاثیر آموزش مهارتهای شهروندی بر تاب آوری دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کره ای بود.

۲- روش تحقیق

این پژوهش یک تحقیق کمی، از تحقیقات شبه تجربی می باشد. در این روش محقق به دنبال بررسی اثربخشی آموزش شهروندی (متغیر مستقل) بر تاب آوری (متغیر وابسته) می باشد. این تحقیق دارای پیش آزمون و پس آزمون برای هر دو گروه آزمایش و کنترل بود به طوری که پس از اجرای پیش آزمون، آموزش مهارتهای شهروندی بر گروه آزمایش طی ۱۵ جلسه اجرا و سپس پس آزمون برای هر دو گروه آزمایش و کنترل انجام شده است.

آموزش های شهروندی به این صورت انجام شد که در ابتدا محقق با دانش آموزان گروه آزمایش جلسه ای پیرامون مهارت های شهروندی و اهمیت آن در زندگی برگزار و این جلسه با بحث و ارائه مطالب لازم درباره مهارت های شهروندی، فواید آن و همکاری و... خاتمه یافت. با تهیه طرح درس نمونه برای ۱۵ جلسه، با تاکید بر مولفه های مهارت های شهروندی که شامل مباحث تعریف مهارت حل مسئله، تعریف مهارت تصمیم گیری، تعریف تفکر خلاق، تعریف همدلی، تعریف مشارکت فعال، فواید نشاط، عوامل موثر در نشاط، تعریف برنامه شادی فوردایس، تعریف خود اصلحی، ترغیب به شناخت دانش آموزان از یکدیگر، تعریف شناخت مدنی، تعریف توانایی های مدنی، تعریف نگرش های مدنی، آموزش حقوق شهروندی بود اجرای این رویکرد رسمیت یافت. در پایان دوره ی آموزش مجدداً پرسشنامه ها در اختیار دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفت و پس از جمع آوری داده ها، تحلیل و بررسی انجام شد.

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان پسر مشغول به تحصیل پایه چهارم ابتدایی شهر کره ای در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. که از بین آنها به روش تصادفی خوشه ای تعداد ۶۰ نفر (۳۰ نفر گروه آزمایش و ۳۰ نفر گروه کنترل) به عنوان اعضای نمونه انتخاب گردید.

در این پژوهش از پرسشنامه استاندارد تاب آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) استفاده شده است. این پرسشنامه شامل ۲۵ سوال است که ۵ بعد تصور از شایستگی فردی (سوال های ۱۰، ۱۰، ۲۳، ۲۴، ۱۷، ۱۶، ۱۲، ۱۱ و ۲۵)، اعتماد به غرائز فردی تحمل عاطفه منفی (سوال های ۶، ۷، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹ و ۲۰)، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن (سوال های ۱، ۲، ۴، ۵ و ۸)، کنترل (سوال های ۱۳، ۲۱، ۲۲) و تاثیرات معنوی (سوال های ۳ و ۹) را در بر می گیرد. پاسخ های هر سوال به صورت یک طیف لیکرت ۵ درجه ای می باشد و برای هر گزینه نمرات ۴-۰ به صورت کاملاً نادرست (نمره صفر) تا همیشه درست (نمره ۴) امتیازبندی می شود. دامنه امتیاز بین ۰ تا ۱۰۰ و هرچه امتیاز به ۱۰۰ نزدیکتر باشد نشان دهنده تاب آوری بیشتر است. برای تعیین روایی این مقیاس نخست همبستگی هر عبارت با نمره کل مقوله محاسبه و سپس از روش تحلیل عاملی بهره گرفته شد. در پژوهشی که توسط سامانی، جوکار و صحراگرد در بین دانشجویان صورت گرفت، روایی به روش تحلیل عوامل و روایی همگرا و واگرا (توسط سازندگان آزمون در گروه های مختلف عادی و در خطر احراز گردید. این مقیاس در ایران توسط محمودی (۱۳۹۰) هنجاریابی شده است. وی برای تعیین پایایی مقیاس تاب آوری کانر و دیویدسون از روش آلفای کرونباخ بهره گرفته و ضریب پایایی را ۰/۸۹ گزارش کرده است. در پژوهش حق رنجبر و همکاران (۱۳۹۰) نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون ضریب آلفای کرونباخ مورد آزمون قرار گرفت که آلفای ۰/۸۵ برای این پرسشنامه بدست آمد. بنابراین این ابزار از پایایی خوبی برخوردار است. در پژوهش حاضر برای محاسبه ی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۸۷ محاسبه گردید. برای تحلیل داده ها، آمار توصیفی نظیر شاخص های میانگین و انحراف معیار و برای آزمون فرضیه های تحقیق از آمار استنباطی نظیر تحلیل کوواریانس استفاده شده است.

۳- یافته ها

یافته های توصیفی این پژوهش شامل میانگین و انحراف معیار آزمودنی های نمونه برای تاب آوری و ابعاد آن در جداول ۳ و ۴ ارائه شده است.

جدول ۳- شاخص های آماری تاب آوری دانش آموزان در پیش آزمون و پس آزمون به تفکیک گروه

گروه	پیش آزمون		پس آزمون	
	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین
کنترل	۳۰	۶۶/۲۷	۱۰/۹۵۷	۶۵/۹۳
آزمایش	۳۰	۶۶/۰۷	۱۲/۴۷۹	۶۸/۵۷

همان طور که در جدول ۳ گویاست در مقایسه ی تاب آوری دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی در دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون، میانگین گروه کنترل ۶۶/۲۷ و میانگین گروه آزمایش ۶۲/۰۷ می باشد. در پس آزمون، میانگین گروه کنترل ۶۵/۹۳ و میانگین گروه آزمایش ۶۸/۵۷ به دست آمد که میانگین گروه آزمایش از میانگین گروه کنترل بیشتر می باشد.

جدول ۴ - شاخص‌های آماری ابعاد تاب‌آوری دانش‌آموزان در گروه‌های کنترل و آزمایش در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

متغیرها	آزمون	تعداد	آزمایش		کنترل	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
تصور از شایستگی فردی	پس‌آزمون	۳۰	۲۳/۴۷	۴/۶۸۱	۲۲/۰۳	۴/۸۸۸
	پیش‌آزمون	۳۰	۱۹/۴۳	۴/۰۰۶	۲۲/۸۷	۴/۵۴۷
اعتماد به‌غرایز فردی تحمل	پس‌آزمون	۳۰	۱۸/۹۰	۴/۲۶۲	۱۸/۶۰	۴/۳۱۲
	پیش‌آزمون	۳۰	۱۷/۲۷	۴/۲۵۸	۱۸/۰۰	۴/۵۲۶
پذیرش مثبت تغییر روابط ایمن	پس‌آزمون	۳۰	۱۵/۰۳	۳/۰۳۴	۱۴/۹۳	۳/۰۶۲
	پیش‌آزمون	۳۰	۱۳/۱۳	۳/۴۴۱	۱۵/۱۰	۳/۰۲۱
کنترل	پس‌آزمون	۳۰	۸/۸۰	۲/۴۱۳	۸/۹۳	۲/۲۵۸
	پیش‌آزمون	۳۰	۷/۱۰	۳/۰۵۵	۸/۵۳	۲/۳۳۰
تأثیرات معنوی	پس‌آزمون	۳۰	۵/۵۳	۱/۸۱۰	۴/۷۷	۱/۷۱۶
	پیش‌آزمون	۳۰	۴/۷۰	۱/۶۶۴	۵/۱۳	۱/۶۱۳

چنانچه جدول ۴ گویاست در پیش‌آزمون میانگین ابعاد تصور از شایستگی فردی، اعتماد به‌غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، کنترل و تأثیرات معنوی در گروه آزمایش به ترتیب برابر با ۱۹/۴۳، ۱۷/۲۷، ۱۳/۱۳، ۱۰/۷، ۴/۷۰ و در گروه کنترل به ترتیب برابر با ۲۲/۸۷، ۱۸/۱۰، ۸/۵۳، ۱۳/۵ و ۵/۱۳ می‌باشد که نشان می‌دهد در پیش‌آزمون، میانگین ابعاد تصور از شایستگی فردی، اعتماد به‌غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، کنترل و تأثیرات معنوی در گروه کنترل بیشتر از گروه آزمایش است. در پس‌آزمون میانگین ابعاد تصور از شایستگی فردی، اعتماد به‌غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، کنترل و تأثیرات معنوی در گروه آزمایش به ترتیب برابر با ۱۵/۰۳، ۱۸/۹۰، ۱۰/۷، ۸/۸۰ و ۵/۵۳ و در گروه کنترل به ترتیب برابر با ۲۲/۰۳، ۱۸/۶۰، ۱۴/۹۳، ۱۳/۵ و ۴/۷۷ می‌باشد که نشان می‌دهد در پس‌آزمون، میانگین گروه آزمایش در همه ابعاد به‌جز بعد کنترل بیشتر از گروه کنترل است. در مقایسه ابعاد در پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایش، همه ابعاد در پس‌آزمون میانگین بیشتری نسبت به پیش‌آزمون دارند.

فرضیه اول: آموزش مهارت‌های شهروندی بر تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کره ای تأثیر دارد.

جدول ۵ - آزمون لوین تاب‌آوری

آماره آزمون	سطح معنی‌داری (Sig)
۰/۱۷۴	۰/۶۷۸
۱/۱۲۸	۰/۲۹۳

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون لوین در پیش‌آزمون (۰/۶۷۸) و پس‌آزمون (۰/۲۹۳) بیشتر از ۵ درصد است، پس واریانس تاب‌آوری دانش‌آموزان پسران پایه چهارم ابتدایی در دو گروه کنترل و آزمایش در سطح ۵ صدم تفاوت معنی‌داری ندارند.

جدول ۶ - نتایج آزمون تحلیل کوواریانس تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی

منبع پراکندگی	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره آزمون F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا	توان آزمون
پیش‌آزمون	۱۱۷/۵۴۰	۱	۱۱۷/۵۴۰	۴/۵۷۷	۰/۰۰۳	۰/۱۶۰	۰/۹۱۵
گروه	۴۷/۲۷۱	۱	۴۷/۲۷۱	۳/۲۳۲	۰/۰۰۸	۰/۱۴۸	۰/۸۱۱
خطا	۱۱۶۱۵/۶۹۳	۵۷	۲۰۳/۷۸۴				
کل	۱۱۸۳۷/۲۵۰	۵۹					

همانطور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، ضریب اتا برابر با $0/148$ و این به آن معنی است که $14/8$ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی مربوط به آموزش شهروندی بوده است. از طرفی چون سطح معنی‌داری آزمون کمتر از یک‌صدم است، بنابراین فرضیه‌ی پژوهشی در سطح یک‌صدم تأیید می‌شود و آموزش شهروندی بر تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی تأثیر معنی‌دار دارد. چون توان آزمون $0/811$ و بزرگتر از $0/8$ است حجم نمونه برای پژوهش کافی بوده است.

فرضیه دوم: آموزش مهارت‌های شهروندی بر ابعاد تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کره ای تأثیر دارد.

جدول ۷- آزمون لوین ابعاد تاب‌آوری

ابعاد تاب‌آوری	آماره آزمون	سطح معنی‌داری (sig)
تصور از شایستگی فردی	پیش‌آزمون	$0/230$
	پس‌آزمون	$0/544$
اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی	پیش‌آزمون	$0/102$
	پس‌آزمون	$0/748$
پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن	پیش‌آزمون	$0/357$
	پس‌آزمون	$0/723$
کنترل	پیش‌آزمون	$2/917$
	پس‌آزمون	$0/553$
تأثیرات معنوی	پیش‌آزمون	$0/187$
	پس‌آزمون	$0/623$

همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون لوین در همه‌ی ابعاد بیشتر از $0/05$ است، پس واریانس همه‌ی ابعاد تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی در دو گروه کنترل و آزمایش در سطح ۵ صدم تفاوت معنی‌داری ندارند.

جدول ۸- نتایج آزمون تحلیل کوواریانس ابعاد تاب‌آوری دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی

ابعاد	منبع	مجموع درجه	میانگین مربعات آزادی	آماره آزمون	سطح معنی‌داری	ضریب اتا	توان آزمون
تصور از شایستگی فردی	پیش‌آزمون	۱	$33/783$	$3/386$	$0/044$	$0/034$	$0/812$
	گروه	۱	$35/240$	$3/446$	$0/034$	$0/045$	$0/819$
اعتماد به غرایز فردی	پیش‌آزمون	۱	$41/405$	$4/064$	$0/026$	$0/095$	$0/892$
	گروه	۱	$33/351$	$2/167$	$0/043$	$0/083$	$0/869$
تحمل عاطفه منفی	پیش‌آزمون	۱	$20/626$	$2/936$	$0/047$	$0/033$	$0/777$
	گروه	۱	$18/020$	$1/002$	$0/130$	$0/109$	$0/850$
روابط ایمن	پیش‌آزمون	۱	$19/265$	$2/746$	$0/049$	$0/030$	$0/755$
	گروه	۱	$12/136$	$1/304$	$0/118$	$0/105$	$0/884$
تأثیرات معنوی	پیش‌آزمون	۱	$16/966$	$3/536$	$0/037$	$0/059$	$0/811$
	گروه	۱	$21/334$	$4/636$	$0/022$	$0/100$	$0/866$

همان طور که در جدول ۸ (سطر گروه) مشاهده می‌شود ضریب آتا ابعاد تصور از شایستگی فرد، اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، کنترل، تأثیرات معنوی به ترتیب عبارت است از ۰/۰۴۵، ۰/۰۸۳، ۰/۰۱۹، ۰/۰۲۵ و ۰/۱۰۰. و این بدان معنی است که ۴/۵ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در تصور از شایستگی فرد، ۸/۳ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، ۱/۹ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن، ۲/۵ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در کنترل و ۱۰ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در تأثیرات معنوی دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی، مربوط به آموزش مهارت‌های شهروندی بوده است. از طرفی چون سطح معنی‌داری آزمون در همه‌ی ابعاد تاب‌آوری به‌جز پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن و کنترل دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آموزش مهارت‌های شهروندی در سطح ۰/۰۵ بر میزان همه‌ی ابعاد تاب‌آوری به‌جز پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن و کنترل دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی تأثیر معنی‌دار دارد. چون توان آزمون همه‌ی ابعاد تاب‌آوری نزدیک به ۰/۸ است، حجم نمونه برای پژوهش در همه ابعاد کافی بوده است.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف شناخت تأثیر آموزش مهارت‌های شهروندی بر تاب‌آوری دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی کره ای انجام شد. در بررسی فرضیه اول این نتیجه گرفته شد که در سطح یک‌صدم، بین میزان تاب‌آوری گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین میزان تاب‌آوری دانش‌آموزانی که به آن‌ها آموزش مهارت‌های شهروندی داده‌شده، از تاب‌آوری دانش‌آموزانی که به آن‌ها آموزش مهارت‌های شهروندی داده نشده، بیشتر است و فرض پژوهشگر تأیید شد. با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون در سطح یک‌صدم معنی‌دار شد، این نتیجه حاصل شد که تفاوت‌های مشاهده‌شده در تاب‌آوری دانش آموزان مربوط به آموزش مهارت‌های شهروندی بوده است. در بررسی دوم این نتیجه گرفته شد که بین میزان ابعاد تصور از شایستگی فرد، اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی و تأثیرات معنوی گروه آزمایش و کنترل تفاوت معنادار وجود دارد. ولی در ابعاد پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن و کنترل تفاوت معنادار مشاهده نشد. نمره ی ابعاد تاب‌آوری دانش‌آموزانی که به آنها آموزش مهارت‌های شهروندی داده شده است نسبت به دانش‌آموزانی که به آنها آموزش داده نشده، بیشتر است. نتایج این تحقیق با یافته‌های جهانیان و حمدی (۱۳۹۵)، غلامی و مشهدی زاده (۱۳۹۹)، محمدزاده و سلیمان پور (۱۳۹۹)، کشاورز و امین بیدختی (۱۴۰۰)، همسو می‌باشد. ازجمله تبیین‌های احتمالی که می‌توان برای این یافته در نظر گرفت این است که تاب‌آوری یکی از عوامل حفاظت‌کننده همراه با سایر عوامل محافظت‌کننده است که نقش مهمی در موفقیت افراد و جان به در بردن از شرایط ناگوار دارد. به طوری که برخورداری از این خصوصیت باعث می‌شود دانش آموزان به رفتار سازگارانه در موقعیت حل مسأله دست پیدا کرده و رویارویی با مشکلات را برای آنها ساده تر می‌سازد. استنسا، و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیق خود، به این نتیجه دست یافتند که آموزش تاب‌آوری به استفاده از راهبردهای کنار آمدن مؤثر مانند: راهبردهای فعال، جستجوی حمایت اجتماعی، خود دلگرمسازی و افکار مثبت منجرشده و راهبردهای کنار آمدن غیرمفید مانند واکنش‌های افسردگی، راهبردهای حل مسئله منفعلانه و اجتنابی را کاهش می‌دهد همچنین برنامه افزایش تاب‌آوری، باعث افزایش عوامل حفاظتی مانند عواطف مثبت، اعتماد به نفس و خود رهبری، و کاهش عواطف منفی، استرس و افسردگی می‌شود. از طرفی آموزش شهروندی از نظر یونسکو سه موضوع مهم دارد: ۱. آموزش حقوق شهروندی و انسانی به مردم از طریق تفهیم اصول و نهادهای یک حکومت، یک کشور یا یک ملت، ۲. یادگیری برای تمرین قضاوت فردی و روحیه انتقادی و ۳. به دست آوردن احساس مسئولیت فردی و اجتماعی آموزش شهروندی نحوه ایجاد انگیزش در بین افراد برای پذیرش نقش شهروند و توجه به منافع جمعی است. این آموزش‌ها از طریق آگاهی بخشی به حقوق شهروندی، تقویت مهارت‌های زندگی اجتماعی و ایجاد انگیزش در افراد جامعه شکل‌گیری حس شهروندی را تسهیل می‌کنند، آموزش شهروندی تکنیک‌های حل مسأله و تفکر نقاد و پذیرش آرا مخالف را بهبود می‌بخشد و لذا تاب‌آوری دانش‌آموزان را در برخورد با مسایل تنش‌زا افزایش می‌دهد. با توجه به اهمیت و ارزش آموزش مهارت‌های شهروندی با اهداف افزایش تاب‌آوری دانش آموزان، فقدان این مهارت باعث کاهش ارزشمندی فرد خواهد شد.

منابع

۱. احمدی، ر.، و حسینی نسب، س.، و آزموده، م. (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی آموزش مهارت‌های خودتنظیمی انگیزشی و آموزش مهارت‌های هیجانی-اجتماعی بر سرزندگی تحصیلی، تاب‌آوری و درگیری تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوره اول دارای عملکرد تحصیلی پایین ناحیه پنج تبریز. آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)، ۱۴(۵۳)، ۶۱-۹۲.
۲. جهانیان، ر.، و حمدی، م. (۱۳۹۲). نقش آموزش شهروندی بر میزان پذیرش اجتماعی مدیران فرهنگی در سازمان‌های آموزشی. مطالعات مدیریت شهری، ۱۵(۵)، ۹۹-۱۰۸.

۳. سلیمی، ج. (۱۳۹۸). مطالعه چگونگی «آموزش شهروندی» در برنامه ی درسی: سنتز پژوهی مطالعات انجام شده در دو دهه ی اخیر. پژوهش های برنامه درسی، ۹(۲ (پیاپی ۱۸))، ۲۵۵-۲۸۷.
۴. صدی دمیرچی، ا.، و درگاهی، ش.، و قاسمی جوینه، ر.، و اعیادی، ن. (۱۳۹۹). نقش تاب آوری ادارک شده خانواده و تنظیم هیجان در پیش بینی اعتیاد به اینترنت دانش آموزان. روانشناسی مدرسه، ۹(۱ (پیاپی ۳۳))، ۵۴-۶۸.
۵. غلامی، س.، و مشهدی زاده، م. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت های شهروندی مبتنی بر رساله حقوق امام سجاد (ع) بر آگاهی از حقوق شهروندی و عمل به آن در دانش آموزان متوسطه اول. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۵(۲) ۱۵ (پیاپی)، ۶۹-۹۴.
۶. غلامی، س.، و مشهدی زاده، م. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت های شهروندی مبتنی بر رساله حقوق امام سجاد (ع) بر آگاهی از حقوق شهروندی و عمل به آن در دانش آموزان متوسطه اول. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۵(۲) ۱۵ (پیاپی)، ۶۹-۹۴.
۷. کشاورز، ی.، و امین بیدختی، ع. (۱۴۰۰). تدوین و آزمون الگوی آموزش شهروندی جهانی در نظام آموزش و پرورش ایران. اندیشه های نوین تربیتی، ۱۷(۱)، ۱۱۳-۱۳۶.
۸. مهرمحمدی، محمود. (۱۳۷۷). آموزش و پرورش و جامعه مدنی. مجله پژوهش های تربیتی. جلد چهارم، شماره ۳ و ۴.
9. Steensma, H., Heijer, M. D., & Stallen, V. (2017). Effects of resilience training on the reduction of stress and depression among Dutch workers. *Quarterly of Community Health Education, 27* (2), 145-159.
۱۰. 4). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American psychologist, 59*(1), 20-44. Bonanno, G. A. (20

